

e *Mir.* i, 60)]; *quarantè* m., designant un impost antic que s'aplicava a certa classe de fusta figura en la Lleuda de Tort. de 1252 (Alart, *RLR* III, 256); en *Cost. Tort.* s'estableix que els ciutadans de Tortosa són lliures de molta classe d'impostos «leuat lo *Quarentè* que deuen donar a la Senyoria de la fusta del pi serrada --- e deuen pagar aquest *Quarentè* aquels qui la fan pera vendre, e no altre hom, lo qual *Quarentè* se done de fusta blanca de xx palms, e no de neguna altra» (ed. Oliver, p. 13).²³ *Quarantè* 'biga o peça de fusta de 40 pams de llargària' [Lab. 1840; Griera, *BDC* xx, 191, que el dóna a Balaguer]. *Quarantena* (la santa ~ 'quaresma') en *Hom. d'Org.*: «dejunem la senta *quarentena* ab almoines, ab oracions, ab bona voluntad» (Tr2); una *quarantena* [co-] de dies, Lacav. 1696; *quarantena* 'estada que han de fer (abans era quaranta dies) els viatgers en un lloc, incomunicats i en observació sanitària' [docs. balears de 1678, 1681; Lacav. 1696 «*Corantena* que es fa fer en temps de contagi»], fr. *quarantaine* id. des de 1636, cast. *cuarentena* en Calderón, it. *quarantena*, usat per Chiabrera (1552-1636), variant *quarantana* en J. Florio, *Italian English Dict.* (1598).²⁴ *Quarantenaire* 'qui fa quarantena' [1785, doc. de Maó «Lo capellà del Lazareto dirà missa als *quarantenyres*» (D.Ag.); *-tenari* en doc. de 1865 de Sóller]. *Quarantejar* 'estar prop dels quaranta anys d'edat' (Mall., D.Ag.). *Quarantí* 'cert joc de cartes' [doc. de 1585; allí i en un edicte de 1651 de Mall. hom prohibeix «joch de cartilla, cartagirada, *quarentí*, gresca ---»] (D.Ag.).

Quaresma [*Hom. d'Org.*: «ara en la Senta *Quaresma* de Nostre Señor nos devem tornar a Déu ab almomes e ab vigílies e ab oracions» (5v9); *trencar la quaresma* en Llull, *Blanq.*, *NCL* II, 98.5; Jaume I «E açò fo en *caresma* e <lo bisbe> donaua'ls perdó per lo mal que fayen» (*Cròn.*, cap. 28, I, 74), «E mogueim, mijan *quaresma*, de València» (ib., cap. 523, IX, p. 42);²⁵ *quarema* en les *VidesR* «ajustaren a la *quaresma* una setmana e apareleren-la "*quarema*"» (P58v1, B *caresma*); *carema* en doc. ross. de 1298 (*RLR* v, 100); *corema* en doc. de 1830 de Barcelona (*CoDoACA* XI, 186); en les regles d'esquivar vocables grossers, el val. Fenollar (1492) condemna *quoesma* (llegiu *coresma*) en lloc de *quaresma*, i en *Somni J. Joan* (fi S. xv), text val., s'escriu *quarema* (v. 1492)], del llatí tardà *QUADRAGÈSIMA* id., abreviació de *QUADRAGESIMA DIES* 'dia quadragesim'. Avui dia en català comú es diu *qu(a)resma*, igual que *qu(a)rantia*; *kuréma* se sent molt a les serres del bisbat de Girona (*VidesR*, P58v1, n. 66); a les Balears *koréma* (mall.) i *kuréma* (men., eiv.), *AlcM*, el mall. Mn. AMAlcover escriu *corema* (*BDLC* VI, 1911, 206); *koresma* és molt estesa en els parlars occidentals i València: *AlcM* dóna *korézma*, *-me* a Esterri, Sort, Tremp, Balaguer; JCoromines té anotat *korézma* a Tavascan (Cardós); Mn. AMAlcover reporta *coresma* a Tàrbena (La Marina), *BDLC* x, 1918, 174, i MGadea, que era de la comarca d'Alcoi, també usa aquesta forma (*T. del Xè* I, 75).

Quaresmal [1370, *BABL* XII, 147; Lacav. 1696 «*Quaresmal*, lo que és de *quaresma*»]. *Quaresmer* 'el

qui fa els sermons de quaresma' [en doc. de 1627 de Mall. (D.Ag.); *coresmer* en un altre de 1700 de Mall.; avui en aquesta illa és comú *coremer* [ko-], que apareix en les *Rondaies* de Mn. AMAlcover (un ex. en *AlcM*), i notem a més: «Un *coremer* tenia cap de mort dalt trona, i el treia cada dia, dient: —Mira, jove (viuda, pare) tal vegada és el cap de ton pare --- i que, per no haver feta bonda, crema a l'infern» (Moll, *La censura moral de Mossèn Alcover a les seves «Rondaies Mallorquines»*, en *Homen. E. Serra Ràfols*, p. 44)].

Són cultismes: *Quadragesim*, -a [Lab. 1840], pres del llatí *quadragesimus* id.; *quadragesimal* [Belvitges 1805]; *quadragenari* [Belv. 1805], pres del llatí *quadragenarius*.

Altres cultismes: *Tessella*, pres del ll. *tessella*, diminutiu de *tessera* 'dau', 'fitxa', que sembla ser abreviació del gr. *τεσσαράγωνος* 'quadrat', compost de *γωνία* 'angle' i *τέσσαρες*, sinònim i germà del llatí *quattuor*; *tessellat*. Amb *τετρα-*, forma prefixada del dit numeral grec, es van compondre: *tetrabàsic*, *tetràcid*, *tetracord* [-*cordi*, Lab. 1840], *tetrada*; *tetradàctil*; *tetràdinam*; *tetràedre* [-*edro*, Lab. 1840]; *tetràedric*; *tetràgon* [-*àgono*, Lab. 1840]; *tetragonal*; *tetralogia* [Lab. 1840]; *tetràmer*, *tetràmetre*; *tetràndre*, -a; *tetràpter*; *tetraqueni*; *tetrarca* [Lab. 1840]; *tetracat*; *tetrarquia*; *tetrasil·làbic*.

Amb una forma abreviada *τρα-* del dit prefix, i amb l'indoeur. *ped-* 'peu', es va formar el gr. *τράπεζα* 'taula', diminutiu *τραπεζιον*, d'on formes romàniques com el fr. *trapèze* [1542], cast. *trapezio* [*DAut.*], i cat. *trapezi* (per a l'explicació de l'acc. acrobàtica, veg. *DECH* II, 261b22ss.); *trapezial*, *trapeziforme*, *trapezòedre*, *trapezòedric*, *trapezoidal*, *trapezoida*.

¹ L'única forma correcta en llatí era *QUATTUOR* amb *tt*, veg. R.G. Kent, *Language* III (1927), 12-4; la forma *quatro*, en inscripció hispànica del S.VII (Carnoy, 214). — ² Es tracta d'una tendència antiga: els derivats com *quarter* i *quartó* sovint apareixen escrits com *cortier* o *cortó* en els documents antics, avui pronunciats amb *o* o *u* segons la zona; hom diu també *kuránto* o *koránta* per *quaranta*. Notem que en tots aquests mots una pronúncia amb els dos elements del diftong, que deu ser tedricament *kʷəz* en el dialecte oriental, normalment es redueix a *ku-* per la flaquejat de la vocal neutra. La pronúncia *kʷəz* es pot sentir a la zona valenciana on la *a* àtona és forta. Notem també que una reducció *kʷəz* > *ka-* s'ha produït en *catorze* *QUATTUORDECIM* i es dóna també en mots com *qualitat*, d'origen savi però molt usat. — ³ Es deia també *si terç*, *si altre* etc., veg. sobre aquest sintagma el treball de JRubió en *Actes del Tercer Col. Int. de Lleng. i Lit. Cat.*, Oxford 1976, 201-5. — ⁴ *Quart* apareix sovint en la toponímia catalana: *Quart de Poblet* (Val.), *Quart de les Valls* (Baix Pal.), *Quart* (Gironès) etc. — ⁵ JCor. en el seu ben conegut article «Fraseologia i vocabulari bàsics» (*LleuresC*, p. 76) recomanava l'ús de la frase *em va costar quart i ajuda* o bé *ho vaig fer amb recança* en lloc de dir *se'm feia* o *em venia*